

SZABADGONDOLAT

IX. ÉVFOLYAM

1919. FEBRUÁR 15.

4. SZÁM

Helvéth Géza: A széthulló lélek

L. N. Tolstoj, aki Schmitt Henrik megjegyzése szerint volt olyan okos ember, mint a bírálói, húsz évvel ezelőtt ezt írta be a naplójába: »Végtelenül fontos és igyekezni kell jól kifejezni: A szervezettség, minden szervezettség felment az összes emberi, személyes, erkölcsi kötelezettségek alól. Ebben gyökeredzik minden baj a világon. Embereket halálba korbácsolnak, demoralizálják: barommá aljasítják őket – és senki sem hibás mindebben«.

Halálba korbácsolják, barommá aljasítják? Nem meg gondolatlanok, túlzottak é ezek a kifejezések, melyek a szervezettség és szervezkedés mai napjaiban oly elkeserítően hangzanak? De nem, még ez is kevés és szegényes; – ezek a szavak is halványak, erőtlenek és túlkiabálják őket a borzalmak, melyeket a szervezettség; – az egyénnek részé való degradálása – azelőtt is., azóta is a világra zúdítottak. Az örület szavait mormolva, gyilkosságra felkészülten, hogy állottak egymással szemben az embermilliók az embermilliókkal – hadseregekké szervezeten, – hogy ontotta magából a tépő, szakító, zúzó halált ezernyi embernek ezernyi ember-gyártotta gépezete – tüzéséggé szervezeten, – mily, biztos ítélettel Ítétek halálra ártatlan, gyáva, reszkető, síró embertársaikat, embertársaik – hadbíróssággá szervezeten! Emberek döntöttek apró emberi szempontok szerint élet és halál, termés és pusztulás, kitépett gyümölcsfák és kitépett emberlábak fölött, döntöttek síró özvegyekről véres homlokú geniekről sebekről, vérről, fájdalmas kínról és a földdel eltemetett ember fuldokló halálhörgéséről, – döntöttek emberi megfontolás után, emberi

bölcsességre építve, érdekeltbe, szuggesztiókba és illúziókba belebonyolódottan – vezérkarrá, diplomatákká vagy szocialista agitátorokká szervezeten. És kit ragadjunk ki a zárt körből, hogy épen őt tegyük felelőssé, ki az, aki hibás, aki önálló egész a sok csonkára szervezett lélek, a sok részember között? Ki a bűnös? A hóhér, aki a kötelet fogja vagy az orvos, aki a beállott halált konstataulta, amint azt neki hivatásbeli kötelessége előírja? Vagy a municiómunkás, aki a gránátot ekrazittal töltötte meg és mert jó (munkás, jó hazafi, mindig jó gránátot gyártott? Ki a gyilkos? A tiszt, aki a parancsot tovább adta, vagy az őrszem, aki utolsó percig kitartott kötelessége mellett, a géppuskás, aki zakatoltatta gépét míg;csak[a halál őt is el nem csendesítette? A nagykövet a hibás talán, aki a nagyon világos, vagy a nagyon homályos kitételt használta, vagy a császári szónok, aki kardjára csapott egy jól sikerült mondatának hevében? – mint ahogy azt hallgatósája el is várta tőle. Az önfeláldozó ápolónő, aki visszaadta a hazának katonáját, a zszurnalista, aki a lelkes, felemelő cikket írta, a bankár, aki hadikölcsönt jegyzett, vagy a sorozó doktor, aki leleplezte a szimulánsokat? Ki ismeri ki magát ebben a káoszban? Tüzér, bankár, diplomata, repülő-tiszt, önkéntes ápolónő, magyar, francia, angol, német, tengerész, hadbíró, miniszter – emberek mindannyian, önfeláldozók, jóakarók,, engedelmeskedők és szenvedők és mégis; nyomukban pusztulás jár, gyötrellem, gyűlölet – és a megtett kötelesség érzése. Mert a szervezetség az emberi kötelességek helyébe többé-kevésbé önkényesen kiszabott más kötelességeket emel, az ember. Kiket szolgálati szabályzatra, pártfegyelemre, kátonabecsületre, tengerészvirtusra, nemzeti önérzetre, osztályöntudatra cseréli be. És ezért van az, hogy bár a háború megszűnt a fenállott kényszer ereje megtört, mégis a világ új veszélyek közt tovább háborog és az emberek egymással szemben nem találják meg önmagukat. Azon az úton, amelyen most haladnak nem is fogják megtalálni. Kifelé néznek és nem fordítják önmagukba tekinteteiket, pillantásuk megakad a ruhán, a jelvényen, amit a gomblyukban viselnek. Hallatlan önérzettel és tudatossággal játszanak azokkal a színes lélekcserépekkal, melyek; nekik születés, iskolázottság, környezet vagy más véletlen folytán a szétzúzott emberi lélekből osztályrészül jutottak. Szervezkednek. Osztályozzák felebarátaikat ítélnék fölöttük. Ez jobbra, ezt szeretém, ez

balra, ezzel gyűlöljük egymást, ellentétes érdekeink vannak. Csoportokat alakítanak; nivellálnak a csoporton belül; egyszerűsítenek a gondolatokon és érzéseken, (kigyomlálják a célszerűtlen érzelgősséget. Igen praktikus közös lelkiismeretet tartanak, tágabbat az eddiginél. És isteneket emelnek maguknak bálványt, aki fegyelmet tart, büntet és lealáz, de megbocsát és gonosztetteket igazol, szentesíti az eszközt – és az örök harcot keveri. Mert egymás között a csoportod megtagadnak minden közösséget, lerombolják azt az egységet, mely minden embert minden emberhez fűz. Az emberiségre ható ezernyi erőkből Csak a szembenállókat ismerik el, bekötik! a többiek meglátása elől híveik szeméit a pártérdek, pártfegyelem vagy más konstrukciók kendőjével. Bekötött szemmel harcolnak egymással! És mindezt a belátás nevében, a józanság nevében, ébredvezve, eszmélve, öntudatosan. Habozás nélkül. Az egyesült erő jegyében, jogos érdekeik védelmére!

– Szomorú világ és százszor szomorúbb bölcsesség! Az emberi értelemre hivatkozva, a gyakorlati emberi ész nagyobb dicsőségére követik el ősidők óta a legnagyobb gazságokat – rabszolgaságot, inkvizíciót, háborút, forradalmat. A lélek lakói közül királlyá koronázták a célszerűség és tudatosság illúzióját; ennek a zsarnoknak a nevében folyik ma is az elnyomatás és az elsősülöttek kiirtása a lelkeken belül: a szervezkedés. Pedig annyit talán a legcélszerűbb és legtudatosabb lélekszervező is megérthetne: minden szervezés, mely speciális érdekek szempontjából a lelket uniformálja, egyszersmind desintegratio, bomlási folyamat. Mert nemcsak az emberiséget, a társadalmat szedi szét egymással keresztül-kasul szemben álló csoportokra, de az jeimberi lelket fosztja meg csakis teljességében értelmes egységétől, az emberi lelket parcellázza értelmetlen, használhatatlan, (kártékony darabokra.

Ki az, aki egész lélekkel ölni tud? A csak katona tud, a csak pártember tud, a proletár tud és a kapitalista is tud. Ki vállalkozik békés hajósok ezreinek elsülyesztésére, gyermekek és aggok kiéheztetésére? Az ember, az egész lelkű ember? Nem. Az »angol«, a »német« igen. Ki akarja dinamittal megváltani a világot, ki az, ki szemhunyorgatás nélkül bitóra küldi az ellenkező véleményűeket? Az emberlelkű? sohasem. De a bolsevik igen, a mensevik igen. Ki hajlandó ismeretlen embereket fanatikusan gyűlölni, üldözni, kínozni, aggastyánok szakálát kitépni – vagy csak más embert munkájában gátolni, munkájának

gyümölcsseiből kiforgatni? Az önmagából cselekvő ép lelkű ember nem. De az antiszemita igen, a kommunista igen és a többi szervezetektől elvakult párttag is. A börtönőr vajjon hajlandó volna önszántából embereket bebörtönözni, a kirendelt katona kivégezni, – bombát gyújtani, torpedót kilőni – anyagi érdekből vaj jön – de gondoljuk csak tel, elfogulatlan emberek egy óceánjáró fedélzetén eltűrnék ε azt, hogy csak egy nyomorult pára is megfuladjon előttük a tengerben, mert idejük vagy a hajóstársaság érdeke nem engedi meg, hogy a hajó horgonyt vessen megmentéséhez?

És nem is kényszer viszi az embereket embertelen cselekedeteik elkövetésére – ki kényszeríthet milliokat? – hanem az a lelki beállítás, mely közeget csinál az emberből, láncszemet a beláthatatlan, értelmetlen cselekedetek sorozatában.

Vajjon van-e oly tudomány, meggyőződés, program vagy bármicsoda más elfogultság és sajátos érdekeket szolgáló egyszerűsítés, mely végső instanciában helyettesíteni tudná az emberi lelket? Ezt a méltányos, érzékenyen érző, válogatni, szeretni, tisztelni tudó bírót és tanácsadót? Van-e magasabb szempont, magasabb fórum az emberiség szavánál? Mélyebben megokolt több eszményből összeszúrt érzés, mint az, mely közvetlenül a lélekből fakad, elfogultan, szemtől-szembe a felebaráttal? Vajon tényleg oly felesleges, célszerűtlen valami ez a lélek, hogy degradálni kellene és a paragrafust ültetni helyébe!? És az emberiség tényleg oly széteső tömeg; vajjon, melyet benső kapcsok hiányában külső korlátozásokkal kell egybetartani? Oly élehetetlen hát ez a lélek, hogy táblájáról törölni kellene mindazt amit az évezredek az értelem előtt is titkos betűkkel oda felírták és egyszerű felírásokkal helyettesíteni mint amilyen: én jó hivatalnok vagyok, én katona, én munkás, én hazafi, meg éljen a király, le a (burzsoával, éljem a haza. Tud e az ily módon aláhozott tudatosság egységet teremteni az emberek közt?

Van-e kormányforma, gazdasági rend; politikai szisztéma, igazságszolgáltatási eljárás, mely fölött valamennyi ember meg tudna egyezni? Van-e csak filozófiai rendszer, tudományos: meggyőződés, gyakorlati eljárás? De minél jobban eltávolodunk a lélek felszínéről annál egységesebb, átfogóbb rétegekre bukkanunk. A szülői ház iránt érzett vonzalom, a gyermekek kímélete, öregek tisztelete, nők megbecsülése, árvák és özvegyek védelme nem egyformán élnek-e minden ép emberi szívben?

A munka becsülete, az igazság óhajításai, a tudomány tisztelete a művészet iránt érzett rajongás – minél mélyebben fekvők annál általánosabbak és vájjon szervezni kell-e ezekre az emberiséget? Nem ott él-e mindenki szívében a mindenkit egyesítő szeretet, melyről azt itta János evangélista, hogy az az Isten?

Minden emberi lélek értékes és ez az érték közös kincse az emberiségnek. Resonál egyik lélek a másikra, hat valamennyi valamennyire sorsuk elválaszthatatlanul egymáshoz van fűzve. A lelkek nem pártok szerint különbözök; és a pártokon belül sem kell őket egyenlősíteni. Mert egyformák, de ez a jótékony; egyformaság, ez a hatalmas egyformaság csak a mélyben van még, a lelkek erkölcsi kincseinek nem fejthető tárházaiban.

A megváltásért vajúdo világ érdekében ide kell apellálnunk, a teljes öntudat, az egyszerű doktrína, a magától értetődő tézis, a jelszó és minden más rövidlátóan kitalált bölcsességgel szemben!

Sisa Miklós: A szocialista társadalom lélektani előfeltételei I.

A kapitalista társadalom jellegzője a termelési anarchia és a munkáskizsákmányolás, az emberi lélek két alapvető tulajdonságán épül fel – hozzátehetném, hogy infantilis tulajdonságán mit ma úgy hívnak, hogy szabadság és önzés.

Álom és csúnya álom az, mondja a kapitalista társa dialom, hogy az én munkakörömet előírják, hogy; központ dirigálja,, ihogy mit termeljek, hogyan és mennyit dolgozzam, csúnya álom ez és nem is fog soha megvalósulhatni, mert olyan erővel nem számol, minit az én hatalmas szabadságszeretetem.

Álom és gyerekes álom az, mondja a kapitalista társadalom, hogy én dolgozzam idegen emberek helyett, a kevésbbé ügyesek helyett, pillanatnyilag segélyre szorulókért, gyerekes álom ez, mert minden társadalom kártyjavár, mely nemi a hatalmas emberi önzésen épül fel.

Mindezek az alapvető igazságok megfeledekeznek arról, hogy az emberek óriási tömegeire nézve ezekből az álmokból, mindaz ami csúnya és mindaz, ami naivan utópiaszerű – már bekövetkezett. Ez alapvető igazságok megfeledekeznek arról, hogy a kapitalista társadalomban a proletártömegeknek hihetetlenül kicsiny a szabadság lehetőségük.

* A Galilei körben 1919. január 23-án tartott előadás.

A napszámos, a gyári munkás, a bérért robotoló hivatalnok sem azért dolgozza azt, amit dolgozik, miért ellenállhatatlan *hivatást* érez gépies munkájához, valami olyasféle ihletet, mint ami a művészt teremtésre készíti, a vállalkozót arra, hogy vasútra üljön, a börtönért arra, hogy mindenét egy tételre tegye fel, – nem, a proletár semmilyen falanszterben sem dolgozhatnék gépiesebben, hivatásnélküliebben, mint ma. A burzsoá fantázia nem tud olyan sivár falansztert elképzelni, mely sivárabb volna a proletár sorsánál. Hogy hogy a proletárok »szabadságszeretete« ez a hatalmas emberi érzés még eddig nem robbantotta szét ezt a társadalmat? Micsoda emberfeletti erő tartja őket a gép mellett?

A kapitalista társadalom vérrel és kenyérrel meg tudta teremteni azt a kényszerfegyelmet hogy a munkások nem hagyták el a gépet és túrték társaik elhullását. A szabadságvágynál erősebb az élet és a munkások élni akartak, csak élni, mindegy hogy hogyan, mindegy, hogy nyomorultan csak inkább élni ... élni.

Ezen a kényszerfegyelmén épült fel a kapitalista társadalom.

De a proletárok kiválóbbjai mind tudatosabban látták osztályuk sorsát. Szervezték társaikat, megtanították egy csodálatos szóra, ami az újvilág lényege, erre a szóra, hogy szolidaritás és megkezdődött a (munkásmozgalom.

De annyi a munkás és oly kevés az idő és oly döntő a szám!

Oly döntő a (szám, hogy lehetetlen mindegyiket szocialistává nevelni, oly döntő a szám és annyira lényege a tömegakcióknak a hiánynélküliség, a szakadéknélküliség, az egység, hogy be kellett terrorizálni az embereket a mozgalomba, kellett, mert nem volt idő és a ma generációjáról is szó volt... Nem lehetett pusztulni hagyni a mát.

Mi gyűrte le a proletár egyéni önzését? Mi kergette sztrájkba, mikor neki semmi baja sem volt és dolgozni volt kedve? Miért vállalta az áldozatokat?

Micsoda emberfeletti erő volt erősebb az önzésnél?

A mozgalom jó szóval vagy terrorral mindenkit beszervezett – ezen a kényszerszolidaritáson épült fel a szocialista mozgalom.

A munkásmozgalom hatása alatt a kapitalizmus letért arról a filozófiai alapról, mely etikáját képezte, letért arról az elvi tisztaságról, mely rendszerének pszichológiai »Unterbauját:« képezte és ezzel kezdte a sírját ásni.

A kapitalizmus letért a szabad verseny elvéről.

Hűtlen lett Herbert Spencerhez és ezzel a manchesterianizmusból, mint gazdasági rendszerből maszlag lett iskolai könyvek használatára, tanácsolták másoknak, de maguk nem: éltek vele.

Bűn volt a pszichológiai Unterbauval szemben, hogy kartellé és trösztté szerveződtek a kapitalisták, bűn volt, hogy visszaéltek a politikai hatalmukkal és monopóliumokat szerveztek, bűn volt, hogy a termelés tényezőjévé emelték az államot, az erőszakot, hogy a szabad forgalomról a vámra tértek át. Súlyos bűnök voltak ezek, melynek más következménye nem lehetett, mint a militarizmus és a Világháború.

A kapitalizmus a termelésbe új, tőle lényegben elütő elemeket vont be, az erőszakot, az államhatalmat, versenyt kizáró organizmusokat, nem kell csodálkozni azon, hogy a burzsoával ezek után a letragikomikusabb dolog *történt*, ami csak történhetett.

Micsoda?

Az történt a burzsoával, ki elsápadt annak a gondolatától is, hogy neki előírják, hogy mennyit termeljen, hogy előírták neki, hogy mit termeljen és milyen árért, az történt vele, hogy ő, akinek »szabadságszervezete« irtózott attól, hogy testi munkát végezzen, katona lett és árkot ásott.

A burzsoá a háborúban találkozott a proletár két legjellegzetesebb pszichológiai állapotával a kényszerfegyelemmel és kényszerszolidaritással.

Az állam, mely eddig ő volt, önálló személyyé vált, tőle független molocchá, őt is katonává tette, vagyis a legproletárbábbá, őt, ki a szabadságot szereti rabszolgával őt, aki önző, hazaszeretővé.

Megmutatta neki a kényszerfegyelmet és a kényszerszolidaritást.

A szocialista társadalomban, a végcél, nem épülhet fel kényszerfegyelem és kényszerszolidaritáson.

Ma a kényszer feloldódik, ha megszületik az önkéntes munkafegyelem, ha általános lesz a szociális érzés – akkor bekövetkezett a szocialista társadalom lélektani előfeltétele.

II.

Analizálni kell és meg kell közelebbről vizsgálni azt a feltétlen engedelmességet, amin a háború kényszerfegyelme ala-

pult, analizálni kell a csodát, hogy a hívő szóra úgy mentek, mentek halni az emberek.

Valami megsemmisítő érzés volt, a teljes tehetetlenség érzése az állammal szemben, ami az embert elfogta, ha lázadni akart. Ugyanaz az érzés, amit a munkát kereső proletár érez a munkanélküliség idején.

De kell, hogy ennek az érzésnek ősei legyenek kell, hogy ez az érzés valami általános legyen, olyan, amivel majd mindenki találkozik, különben nem érthetjük, hogy oly kevesen lázadtak fel la háború gyalázata ellen, nem érthetjük meg azt a legérthetlenebb csodát, hogy Európa tömegei, a népmilliók (külön-külön mind azt kiabálták hogy békét, békét, szinte a lelkük szakadt ki, úgy kiabáltak és ez különös módon úgy hallatszott: háborút, háborút, hogy az emberek megdöbbenve néztek egymásra. Ha egyedül voltak azt mondták békét, ha ketten voltak, már féltek, hogy hällja a másik, az »állam«, a *rettentő* megsemmisítő hatalom, amivel emberek nemigen csak gyerekek szoktak találkozni.

Tényleg az a mindenható tekintély, amivel az istent felruházzák, tényleg az a megsemmisítő hatalom, amivel az államot felruházzák, az mind megvan abban az óriásban, akit apának hívnak és aki ellen fellázadni oly kilátástalan a kis gyermeknél, annyira a biztos romlást jelenti, hogy könnyebb az apa parancsára a drótsövénynek nekimenni, mert onnan a gyermek visszatérhet, de jaj volna – a gyermek képzelete szerint – ha fellázadna, mert kiesnék a támasz, melyhez léte tapad és a világ összeomlana.

A hatalom és tekintély az apacomplexus két olyan komponense, melyet a felnőtt gyermekek egy életen keresztül sem nélkülözhetnek, szükségük van az apa-istenre, ki vigyáz rájuk, meg jutalmazza őket, ha jók, megbünteti őket, ha rosszak, szükségük van az apa-államra, ki elintézi apró kis viszályaikat a testvérekkel, nélkülük a világ kifordul a sarkából.

Egyyel legyünk tisztában!

A világ tényleg kifordult a sarkaiból.

Ennek a mai generációnak tényleg megölték az apját, ezzel a mai generációval nem lehet a régi államot megcsinálni a kényszerfegyelmet, a kényszerszolidaritást.

Ezzel tisztában kell lennünk.

Az állam összeomlott.

Ha más módja a fegyelemnek nincs mint a katonai tisztife-

gyelem, a zsarnoki kapitalista fegyelem, az apafegyelem, úgy tegyünk le minden reményről, ez a generáció azt már nem fogja megtanulni, feküdjünk le szépen aludni és várjuk meg az anarchikus khaosz után míg eljön a diktátor, feküdjünk le aludni, mert ne feledjük el, ami az előadásunk vezető gondolata: hogy nincs addig szocialista társadalom, míg önkéntes munkafegyelem és önkéntes szolidaritás, azaz szociális érzés nincsen.

III.

A lelkek deformálódtak.

A serleg betelt.

Az a sok szenvedés, keserűség, áldozat kicsordította a kehely! Az engedelmesség határa elérkezett. Ne csodálkozzunk, hogy; az észszerű parancsoknak sem engedelmeskednek.

Nem most először a történelemben.

Emlékezzünk, hogy közel kétezer éve a népmilliók óriási tömegeinél szinte így gyűlt, gyűlt a keserűség, a serleg betelt és megtörtént a világ nagy változása.

A rabszolgák álmaiból, vágyaiból, a nyomorgók, szenvedők ábrándozásaiból csoda fakadt.

A szeretve-gyűlölés mit uruk ellen éreztek, ez az olyan tipikus és sajtáságos érzése a gyermeknek aznapjával szemben, – tiszta gyűlöletté fordult, lehetett volna egy új Spartacus lázadás, melynek pedig még emléke sem kísérthetett akkor – és ehelyett a serleg kicsordulásából más lett.

A bosszúálló kegyetlen isten, ki oly *szeszélyesen* ragaszkodik elavult formáságaihoz, ki oly szigorú és igazságos és ki a rabszolgotartó római főúr képében volt Palesztinában található – detronizáltatott.

A rabszolgák, kik uruknak elnyomott fiai voltak, kegyetlen apának szenvedő gyermekei, jól *tudták, hogy ezzel új világ kezdődött*. Tudták, hogy nehezebben kerülnek az apák a menyországba, mint ahogy a hajókötel áthúzható a tű fokán. Tudták, hogy, a Fiú-isten programja a kommunizmus, internacionalizmus, egy akol egy pásztor, az összes apáknak, az összes államoknak megszűnése, a Fiú-isten kimondotta a megváltó szót: *testvérek szövetsége*, nincs apa és gyermek, csak mindnyájan testvérek vagyunk, az Apa az égben lakik.

Tudjuk, hogy az istenek háborújának mi lett a vége.

Jézus herceget legyőzték, az apaisten Jézusnak mondta magát, Róma győzött, Jupiter-Jehova volt az erősebb, a keresz-

tyénségből az anyaszentegyház lett, a testvéri kommunizmusból magántulajdon és ki emlékszik ma már a vágyak Jézus hercegére, ahogy, az első keresztény rabszolgák őt álmodták?

Most ismét elkezdődött az istenek háborúja.

Oroszországban detronizálták az apaállamot és onnan jön az új vallás.

Mielőtt azonban rátérnék a szovjet alkotmány prohogai analízisére, vagyis azokra a vágyakra és álmokra, mely az új rend mögött lappang, mely végső eredményben formájának legfontosabb determinálója – még egy történelmi analógiát kell felemlítenem.

IV.

Freud vadnépek szokásaiból, neurotikusok betegségeiből, egészségesek álmaiból egy olyan őstörténeti tényre következett vissza, melyet ugyanannyi joggal fogadhatunk el történeti ténynek, mint bármi mást mi régen történt, mert minden múlt csak inas emberek lelki szűrőjén keresztül maradi fenn.

Mikor az emberek még családi hordákban éltek, volt egy pillanat, mikor betelt a serleg. Az apa az összes asszonyokat, az összes leányait magának akarta és nem engedte, hogy a fiúk hozzájuk jussanak. És a fiúk egy ízben összebeszéltek és megállapodtak, hogy az apjukat megölik és anyáikat és nőtestvéreiket felosztják egymás között. Ez a borzasztó gyilkosság meg is történt, de nem volt áldás rajta; mert a fiúk a nőkön összevesztek, újabb testvérgyilkosságok következtek és akik megmaradtak, megdöbbenve találták ki, hogy mindez az iszonyat: a megölt apa boszúja, lelkiismeretfurdalás fogta el őket, megszületett az első tabu, minden istenhitnek és minden államnak alapja.

Az apa győzött a fiúk felett.

Oroszországban ismét mérköztek az istenek.

Mi lesz ennek a háborúnak vége?

Ki tudja?

A történelmi analógiákból már eddig is háromféle kifejlés látszik.

Lehet, hogy jön a lelkiismeretfurdalás, a vágy a régi rend után, az apa után, vagyis a felelősségnélküliség is hatáskörhiány után, lehet, hogy az történik, mi az első apagyilkosságnál és jön a diktatúra.

Lehet, hogy Jézus herceg sorsa lesz az övék és bolsevizmus álnév alatt megcsinálják az államszocializmust kényszerfegyellemmel és kényszerszolidaritással, lehet, hogy Jézus herceg sorsa az övék új cégér és a régi kutya.

Lehet, hogy most sikerült a lázadás.

A bolsevikiek, hogy az éretlen fiúk vissza ne vágyjanak a régi rend után, állandó mámorban tartják őket. »Még nem halt meg az apa« folyton fűtik a gyűlöletet, hogy ne egymást marcangolják, hogy ne ismétlődjék az első apatragédia.

Ez az oka annak, – ahogy én látom a helyzetet – hogy miért éreznék magukat a kommunisták olyan becsapottnak, ha a kapitalizmus önként deferálna és nem forradalom útján kapnák meg a hatalmat.

Félnek attól, hogy a termelési anarchiát, a nyersanyaghiányt, mindennek nélkülözését az ő rovásukra írják és a tapasztalatlan fiúk visszahívják az apát.

Tudják, hogy a közös gyűlölet erős kapocs, ez helyettesíti a kényszerszolidaritást és addig, míg az apa megölése nem: befejezett, míg mindig újabb apa-burzsuj nő ki a földből, a közös gyűlölet megteremti a közös cselekvés fegyelmét.

De mi lesz, ha a vörös hadseregből is kifogy a petroleum, a gyűlölet?

A nemzeti hadseregekből is kifogyott.

Jól látja ezt a csodálatos Lenin, aki nem dogmatikus és jaki most békét akar.

A bolsevikiek nem akarják Jézus herceg sorsát és ugyanakkora szakadékot ástak maguk és a szociáldemokraták közé, mint maguk és a burzsoák közé.

De lehet-e ekkora ugrás?

Lehet-e ily hirtelen évezredes beidegzések át tanulása?

Lehet-e a kényszerfegyelemből önkéntes fegyelem, fogják-e szeretni egymást a dolgozó emberek?

Át lehet-e majd ugorni a szakadékot?

Mi lesz, lila a gyűlölet, ez a hatalmas kollektív – lélekteremtő erő ellobog?

Mi lesz, ha elfogy a burzsoá?

Mi lesz holnapután?

(Folytatjuk.)

Az értelmiségi osztály és a szocializmus.

Írta: Iván András

I.

Az emberiségnek e sorsdöntő napjaiban mind élesebben nyomul előtérbe a kérdés: a kapitalizmus és szocializmus küzdelmében mi az érdekeltsége az »értelmiségi« osztálynak?

S az »értelmiségi« osztály hajlandó e kérdésnek oly beállítására, mintha az ő érdeke ki, vagy ki nem elégítése valósággal az egész emberiség haladásának vagy visszaesésének a kérdésével volna egyértelmű.

Ebben a hajlandóságban nem volna semmi meglepő. E kérdés ebben a formájában valóban egy »osztály«-nak, az értelmiségi osztálynak a kérdése s mint ilyennek alig volna nagyobb súly tulajdonítható, mint a még erősebben kérdőjel elé állított uralkodó osztályok, a tőkés és birtokos osztályok kérdésének.

Merésznek látszik a párhuzam, pedig! beható elemzés után annak jogosultsága kétségtelen. Amint az uralkodó osztályok a tulajdonukban lévő termelőeszközöknek a termelésben való nélkülözhetetlenségét hajlandók a maguk nélkülözhetetlenségével összetéveszteni, úgy az intellektusnak, mint vezető, irányító faktornak a termelésben ugyancsak nélkülözhetetlenségét az értelmiségi osztály a maga nélkülözhetetlenségével.

A *más* javáról mindenki könnyebben lemondván, mint a magáéről, az »értelmiségi« osztály – a szocializmus előretörése nyomán – ha lassan, lassan is, kezdi befogadni azt a gondolatot, hogy a tőkés és a tőke, a birtokos és a föld, a munkaeszközök és tulajdonosuk elválasztható valamik és a tőke a föld és a munkaeszközök magántulajdon nélkül is teljesíthetik hivatásukat a termelésben.

A maga »javai«-ról (idézőjelben írjuk azért mert mint később rátérünk, itt voltaképpen csak relatív »javak«-ról van szó) azonban mindenki nehezen mondván le, az értelmiségi osztály különösen a termelés átmeneti idejére gondolva, aggodalmaskodik s húzódozik attól, hogy a szocializmus táborába menjen át.

Súlyos tévedés tartja hatalmában az értelmiségi osztályt két irányban is: a múlt s a jövő irányában is.

A múlt irányában, amikor azt hiszi, hogy az intellektus, amelyet magával azonosít, az eddig fennállott társadalmi rendben vezető szerepet játszott. A jövő irányában, amikor vélt érdekeltségének, önzésének, részben öntudatlan, részben tudatos

leplezésére saját maga is hiszi és általában azt hirdeti, hogy az intellektusnak vezető, irányító hivatását félti a szocializmustól. Az előbbi tévedésben az eddig uralkodott rend a bűnös, az utóbbiban szocializmus is annyiban, hogy magatartásával némileg hozzájárult a téves hit elterjedéséhez.

Az eddig uralkodott rend – mint többé-kevésbé minden elődje is – pompásan értett ahhoz, hogy az intellektust, amelyre természetesen gazdaságilag is szüksége volt, teljesen a maga számára kösse le.

Féltő gondossággal agyonigazgatott iskolában vallás és nemzeti eszme, tudomány és irodalom ideológiáinak egyaránt csak annyiban engedett tért, amennyiben azok az ő rendjét biztosították és úgyszólván a társadalmi élet minden terén ezekben az iskolákban szerzett jogosítvány okhoz kötötte az értelmiségi munka gyakorolhatását.

Minthogy pedig a kapitalizmus rendjén épülő modern társadalom igazgatása rendkívül kiszélesítette az értelmiségi munka terét, amelyet a tőkés osztály ellátni nem tudott és nem akart, egész nagy osztály keletkezett: az értelmiségi osztály.

Ez az értelmiségi osztály, amely abban az illúzióban élt, hogy minden értelmet magában egyesít s így voltaképpen irányítja a társadalmi életet, az uralkodó rend által a kifejtettek szerint alaposan irányítva volt már, amikor »irányító« tevékenységét megkezdte s a vérévé vált ideológiák illúziójában a saját életének is megtalálta az élet realitásától különben csak nagyon csekély mérvben támogatott azt az illúzióját is, hogy az uralkodó és nem az elnyomott osztályhoz tartozik.

Ennek a kettős illúzióknak az lett a természetes következménye, hogy az értelmiségi osztály a fenálló társadalmi rend felforgatásától a saját existenciáját is féltette.

S a szocializmus – akár az elméleti, akár a gyakorlati – eddig nem igen működött közre abban, hogy az értelmiségi osztálynak ezt a kettős illúzióját, amely pedig nemcsak saját magának vált ártalmára, de gátja volt a szocializmus előretörésének is, szétrombolja.

Az elméleti szocializmusnak – itt természetesen főképp a Marx kiépített elméleti rendszerére gondolunk – annyiban van része a mai értelmiségi osztály tartózkodásában, hogy a munkaértékelmélet vas következetességű keresztülvitele által annak a látszatnak engedett tért, mintha a szocializmus a szellemi munka irányító, vezető szerepét nem akarná elismerni, nyilvánvaló

azonban, hogy itt csak látszatról van szó. A marxizmus, mint közgazdasági elméleti rendszer a fennálló termelőrendnek a kapitalizmusnak gazdasági elméletét adta, nem pedig a szocializmusnak.

Annak a kutatását tűzte ki feladatául, hogy a gazdasági értékkepződésnek mik a törvényei a fennálló gazdasági rendszerben. Az a kérdés tehát, hogy a szellemi munkának mi a szerepe a gazdasági értékkepződésben, nem tartozott a tárgyalandó kérdések közé: s Marx voltaképpen csak a szigorúan objektív, tudományos gazdasági elméleti rendszer követelésének tett eleget, amikor ezt a kérdést egyáltalán nem tárgyalta.

(Amint azt egyébként rendszeresen az előző politikai közgazdasági elméletek sem tárgyalták, hanem csakis azok az utópisztikus rendszerek, amelyek a jövő szociális társadalmának a képét rajzolták meg. Ezek azonban épenséggel nem vádolhatók azzal, hogy a szellemi munka vezető szerepét megtagadták, így: Saint Simon, Pecqueur, stb.)

A gyakorlati szocializmus – mondjuk: a munkásmozgalom – éppen a fenn kifejtettek érthető következményeként volt en garde állásban az értelmiségi osztályokkal szemben. Különösen azokban az országokban, hol az osztályharc elmélet és a forradalmi megoldás gondolata vezették a munkásmozgalomokat, amely vezérlő gondolatok erősen táplálták az értelmiségi osztály tartózkodását. S amily arányban nyert tért a szociális építésben való részvétel s szenvedett térvészteséget a forradalmi megoldásnak a gondolata, oly irányban engedett az értelmiségi osztály magatartásának a merevsége a munkáosztályokkal szemben.

Nyilvánvaló ezen osztályközi viszonyban a félreértés, a meg nem értés.

A munkásmozgalom, amelynek egyik legdédélgettebb jelzava, hogy a tudás hatalom és amelynek az emberiség fejlődésében a tömegek materiális érdekeinek hatalmas felkarolásával egyenértékűen nagyszerű eredménye azok szellemi szintjének és általában ideális értékeinek soha nem sejtett emelése, nem akarhatta s nem is akarta a szellemi munka vezető szerepét tagadni. Nem is a szellemi munkával szállott szembe, hanem ellenfelének, a tőkés osztálynak szolgálatában álló és a szellemi munkát kisajátító osztállyal, az értelmiségi osztállyal.

(Folytatjuk.)

P O L I T I K A

Polányi Károly: A tudomány autonómiája és az egyetem autonómiája

Az egyetem autonómiája csak külső és jogi formája a tudomány autonómiájának. Legalább így kellene lennie.

Csak a tudósok állapíthatják meg, hogy ki a tudós és ennek a helyes megállapításától, inkább mint bármi mástól, függ a mai és a holnapi, a tudományra épült kapitalista, majd szocialista társadalom sorsa. Amíg az egyetem autonómiája ezt a célt szolgálja, egyetemes társadalmi érdek áll mögötte.

Csakhogy, amint a vallásból egyház lett, az egyház pedig a politikai klerikalizmus fészkevé, – úgy lett a tudomány autonómiájából a »budapesti kir. magyar tudományegyetem« autonómiája, ez pedig a politikai reakció legfőbb bástyájává.

Az egyetem (mert a jogi karért az egész egyetem felel) régen megtagadta a tudomány érdekeit és a tudományos kiválasztás helyébe a politikai kiválasztást tette, a tudományos politika helyébe a politizáló tudományt.

Ennek az egyetemnek és az ő jogi karának nincsen joga a politizálás vádját hangoztatni a kormány ellen, mert maga e bűn miatt érett meg régen a reformálásra. De bennünket nemcsak a következetességünk, hanem élő meggyőződésünk is affolé vezérel; hogy semmiféle kormány; sem jogosult eldönteni, ki a tudós, ki nem.

A miniszter a kinevezések eszközlésekor hangsúlyozta, hogy a »független tudományos közvélemény ellenőrzése« alá helyezi azokat. Ám ezt az ellenőrzést nem elégi felhívni, provokálni is kell a megszólalását, a valóban független módon történő szabad megnyilatkozását.

A tudomány szabadsága, a tudomány; autonómiája testvérei a művészet szabadságának és a művészet autonómiájának. A lényeg mindkettőben egy: semmiféle többség, sem ennek bármiféle megbízottja meg nem határozhatja, hogy mi a művészt, mi a tudomány, hanem csakis azok a tekintélyek, a kiket a tudósok maguk ilyenekül elismernek. Hiszen éppen ez ellen vétett a budapesti kir. magy. tudományegyetem, amikor az állam és a politika tekintélyét elébe helyezte a tuda-

mány és a tudósok tekintélyének. Ez utóbbiakét helyreállítani, – másból nem állhat a tudomány-ügy reformja.

De vájjon ki lenne jogosult a független tudományosa közvélemény ellenőrzését gyakorolni? Elsősorban olyan akadémia, amely a forradalom közvéleményére támaszkodik. Széchenyi akadémiaja, a moszkvai szociálisakadémia: konventjei a szellemi forradalomnak. Önjogúak, mert önmagukat igazolják. Csak az ilyen akadémiák azok, amelyeknek nem kell pátens, ilyen akadémiaja volt a magyar progresszióknak 20 éven át a Társadalomtudományi Társaság.

Egy ilyen akadémia nálunk is igazolhatná a kormány jelöléseit és a kormány kinevezései csak a politizáló egyetemmel szemben volnának erőszak, – nem a tudománnyal szemben, amint az ma látszhatnék.

Pedig a forradalmi energiák kifejezett félrevezetése volna, ha a tőke és a földbirtok arisztokráciája elleni harcot a tudomány arisztokráciája elleni harccá fordítanók. A tudomány a jövő trónörököse, akit nem lehet meghagyni a mai egyetem autonómiájának hűtlen és rosszakaratú kezeiben. De a tudományt nem szavazás útján kell demokratizálni és nem azzal, hogy demokratikus kormányhatalom fogja ezentúl megállapítani, hogy ki a tudós, hanem azzal, hogy a tudományt csakis a tudományos autoritás vezeti ezentúl – sem a tegnapi, se a mai kormányok.

A kommunistákkal szemben számos tere van a sürgős koncesszióknak. Több határozottságot az ellenforradalom minden lélegzetével szemben, sokkal gyorsabb tempót szocializmus gazdasági kiépítése felé, főleg azonnali gyökeres szakítást az eddigi kormányzati moralitással és álszociális etikával.

De vészesek az olyan engedelmények, amelyek álengedelmények, mert senkinek sem a követelései, hanem csakis arra alkalmasak, hogy e követelések lényege felől félrevezessék a nagy tömegeket. Senki sem követeli a kormánytól, hogy a tudósok kiválasztását demokratizálja: csupán a tudomány hasznait és eredményeit; senki sem követeli, hogy a proletariátus, diktálja azt, hogy ki a tudós, csupán azt, hogy az igazi tudományt ne gáncsolhassa el semmiféle politika.

Nemcsak követelésekkel lehet, íme, félrevezetni, hanem engedelményekkel is, ha azok nem létező követelésekre utalnak. A forradalmi tudomány jogát kell itt megvédeni a politizáló egyetem ellen, nem pedig a forradalmi politika jogát az esetleges tudományos aggályokkal szemben.

Mi azt hirdetjük, hogy a tudomány szükségképen arisztokratikus hierarchiájú szervezet, – de erre viszont ne hivatkozzék az az egyetem, amely a sztrájktrőő miurikas moralitása alá sülyesztette a maga etikai standardját és amelyhez képest a proletariátus igényei mindenképen és mindenkoron felsőbb;siéges erkölcsi színvonalúak.

A budapesti kir. magy. tudományegyetem jogi kara ne beszéljen félvállról »politikai szempontokról«, mert azokból élőködött idáig – de a demokratikus politika őrizkedjék az igazi tudomány arisztokratikus igényeit elhomályosítani, mert a saját világa egéről oltaná ki az éltető napot.

S Z E M L E

Pór Leó: Dicsérni jöttem Cézárt...

Berlin, február.

Akinek ötvenöt éven át nap-nap után hangoztatott legdrágábbja volt: elsőnek hagyta el az országot. Sok drága vér, csörgő drága vér hidegszívű oltója: Ludendorff, két napra rá követte őt. S akinek a gyűlölet harci riadó-jává vált a neve: Tirpitz, hetek óta Svájcban volt már.

Még tombolt a háborús lelkesedés, még elevenen akartak elégetni minden franciát, még honoris causa kapták csápjuk mellé a doktor-süveget Hindenburg és Ludendorff, mikor a Potsdamer Platzon elhangzott az első »eddig; és ne tovább!« S képviselősége immunis-joga hiába áldotta szabadoncselekedet-hetéssel, aznap este már nem odahaza, hanem: egy fogház tíz láb hosszú cellájában hajtotta a harcos forradalmárnak;, tudjuk, mennyire nyugalmas álmára fejét Liebknecht. Az első csillag volt ez a mindjobban sötétedő, már-már örök éjszakával fenyegető világban: Anglia munkássága szó nélkül elfogadta az általános védkötelezettséget, Oroszország új nagy offenzívára készült, Adler Frigyes még fontolgatta a követendő utat. De egy valaki mégis volt, aki teljes testtel már akkor kiállt.

Óh, lassú, szinte mozdulatlanságnak tetsző lassúságú a fejlődés útja. Ez 1915-ben történt és azóta nem három év telt, de ezer olyan nap, melynek perlőeit a haláltól vagy megcsonkulástól való rettegés hitette soha-árulónak. Hol vannak hónapok, melyek felméri 1917 március 24-e első hajnali óráit,

mikor kétszáz lépésnyi közre tizenhat üteg koncentráta tüzet, hol évek, melyek felérnek a percekkel, mikor 1917 júliusában a háromfelől körülfogó orosz elöl menekültünk? Háromé év telt, melynek minden napján, ha levelet küldtünk haza, úgy küldtük: mire ez hazaér, vajjon...? És mikor kiáptuk a postát, mintha a halált loptuk volna meg: ez üzenetet még- kifogtuk az élettől.

S ha igaz – aminthogy természettudósok igaznak mondják, – hogy minél magasabb rendű valami, születését annál hosszabb terhelességi periódus előzi meg, úgy a Liebkecnet-elvetette magból valami nagyszerűnek, valami egész magasrendűnek kell kifejlődnie. Mert ezer nap telt és... nagy művész a felénk irányított puska-cső, minden percet századokra nyújt.

Aki épkézláb ember Berlinben, mind ott volt az Anhalter Bahnhofon, mikor a börtönéből szabadult Liebkecnet megérkezett. Külsőleg hideg természetű a német: az otthoni éljenmámornak itt semmi nyoma. Itt Gerhart Hauptmann nem kap annyi tapsot, mint otthon Drégely Gábor és a parlamentben talán magát Bismarckot is csendesebben fogadták, mint otthon akármelyik Paprika Jancsit Egyetlen egyszer volt máskép, egyszer lépett mintegy ki önmagából, egyszer dobta minden érzését, rajongássá magasztosult lelkesedését valaki elé: mikor Liebkecnet jött meg.

Ez október huszonnegyediken volt. Október 24. – január 16: mi esik közbe? Egy élet, – minden problémájával, nagyszerűségével, nehézségével, minden percben feleletet-kérésével egy egész élet. Mert ezek a percek teszik létünket, ezek, mikor döntenünk kell a dolgokról, mikor választatokhoz érünk, mikor olyan mögöttes-ajtók nyílnak, melyeknél elhithetjük magunkkal, hogy az igaz kapukon megyünk át. Amikor csak egy hajszálnyit kell engednünk és két kézzel kapunk mindent, ráadásul még, esetleg ébredező lelkiismeretfurdalásunk megnyugtatóására azt az illúziót is, hogy meggyőződésünk szerint cselekedtünk. Egy hajszálnyira kell csak engednünk (egyetlen rossz éjszaka, egy nyugtalan álmú: mit tettél?) és – rendben van minden.

Hányan nem teszik meg? Az érvényesülés, az átkozott érvényesülés jellemező Moloch a kinek lelkét hagyta érintetlenül? Minden mélységében megvizsgálva, ki vallhatja tisztának önmagát, tisztának minden mellékcéltől, bármily tetszetős formulával illuzionálja is magát a mellékcélt illetőleg? Ki ma-

radt meg érintetlen tisztaságában annak, aki fiatalkorában volt? – indulástól – érkezésig kinek nem megalkuvásokkal, letörésekkel, önállatással kirakott az útja? Mikorra egy ici-pici kis helyet el tud érni annak a fának árnyékában, melyen eddig – a többi számlálhatatlan millióval együtt – kívül volt: ki nem adja fel a harcot és nem csatlakozik azokhoz, akik legszebb éveitől, java energiájától és érzései becsületességétől újosztották meg?

Liebknecht nem ilyen volt. Mindent visszautasított, – aut Caesar faut nihil. És megkezdődött a legrettenetesebb, mert a hitehagyott ellen folytatott harc, míg el nem dördült ismét az a revolver, mely 1914 július 31-én Jaurest ölte meg. A »menekülni akaró« Liebknechtet hátulról lelőtték, mondja a hivatalos jelentés és a család ellenőrző orvos-szakértője konstataulta, hogy három lövés érte Liebknechtet: egy a homlokán, egy a tüdején, egy a hóna alatt A golyó-befürödások körül barna égés-nyom.

Akinek ötvenöt éven át nap-nap után hangoztatott legszentebbje volt: elsőnek hagyta el az országot. Aki minden ízében nemzetközinek, ahol elvtársai vannak: mindenütt egyformán otthonosnak vallotta magát, nem mozdult innen. Mint a vadat, úgy kergették, – minden vadászkutyával az ő ruháját szagoltatták, minden trombitába az ő üzésére fújtak hallalít. És nem ment. Nap-nap után írták a lapok: Liebknecht a családjával Svájcba szökött, Liebknecht hatvan milliót vitt magával, – hogy rosszra fordult sorsuk, cserben hagyta társait Liebknecht. Végre megsokallta Liebknecht es a Rote Fahne Szerda reggeli számában vastag betűkkel hirdette: ha talán nem tudják, itt adom tudtukra, hogy itt vagyok és maradok a késlekedő, de bizonyosan eljövő győzelmünkig. Szerdán reggel jelent ez meg és szerdán este mártírhalált halt.

Dicsérni jöttem Cézárt, nem temetni.

Flamm Sándor: Az egészségügy szocializálása. (Hozzászólás).

A »Szabadgondolat« január 15-i számában Pártos Zoltán cikket írt »Az egészségügy szocializálása« címmel. Nem célom, hogy ezzel a cikkel polemizáljak, ami véleményem szerint lehetetlen is volna; mégis úgy érzem, hogy annak két alapvető

tévedésére a »Szabadgondolat« közönségének helyes tájékoztatása végett b. lapjában kell rámutatnom.

Nem érték egyet P. Z.-al 1. abban, hogy a komoly és minden vonalon keresztülvitt államosításnak »egyetlen jelszava ingyen orvos és ingyen gyógyszer az egész vonalon«; 2. abban, hogy az egészségügy és orvoskérdés rendezésének útja az volna, hogy »az orvosi foglalkozást legelső sorban meg kell fosztani szabadfoglalkozás jellegétől.

Helytelen a P. dr. jelszava, mert úgy tartom, hogy teljesen jogcsulatlan idegen jelszavaknak az egészségügyi politika terén való alkalmazása. En elismerem, hogy az ingyenesség elve sokszor helyes megoldáshoz vezet, de ebből még nem következik, hogy az az egészségügyre is kiterjesztendő, mint mindenek felett álló irányító elv. A helyes egészségügyi reformpolitika a maga jelszavait az orvosi tudományból magából, az orvos és beteg viszonyából kell, hogy merítse, és nem kölcsönözheti azokat máshonnan. Ha pedig itt igyekszünk irányelveinket megkeresni, akkor az egészségügy reformjánál a közegészségügy, az egyes beteg és a tudomány érdekeire leszünk tekintettel. Ennek megfelelően három főkövetelménye van a helyes egészségügyi politikának; ezek:

1. keresztülviendők az egész vonalon mindazon reformok,, melyeket az orvostudomány a járványok és pusztító népbetegségek leküzdésére, az ipari és egyéb balesetek meggátlására,, a higienikus lakásépítésre, csatornázásra stb. vonatkozólag szükségesnek tart, szóval megvalósítandó mindaz, amit a megbetegedések számának csökkentésére áltudomány helyesnek ismert fel.

2. Gondoskodjék az állam arról, hogy minden beteg, – tekintet nélkül anyagi viszonyaira és lakóhelyére – olyan tökéletes gyógykezelést kapjon, amilyent az orvostudomány mindenkor állása mellett betegnek egyáltalán nyújtani lehet. (A P. dr. »ingyen orvos és ingyen gyógyszer« jelszava, mely kizárólag az egészségügyi reformok ezen második csoportjában: jelentene változást, még itt sem volna távolról sem kimerítő. Mert hiába van pl. a falusi betegnek ingyen orvosa és ingyent gyógyszerere, ha vakbélgyuladásból csak műtéttel menekülhetne meg, de kórház hiányában orvosa legjobb indulata mellett is; el kell pusztulnia.)

3. Igyekezzen az állam a tudomány fejlődését minden eszközzel előmozdítani és hártson el mindjén akadályt fejlődésének útjából. Ezek a helyes egészségügyi politika fő irányelvei –

ezek azonban semmikép sem szoríthatók bele az »ingyen orvos és ingyen gyógyszer« jelszázába.

Ami pedig az egészségügy rendezésének útját illeti, az szintén egész más, mint amit P; dr. ajánlott. Ha figyelembe vesszük az egészségügy rendezésének fenti irányelveit, akkor nyilvánvaló, hogy az orvosok államosításával ezen elvek megvalósítása felé vajmi keveset tettünk.

Az orvosok államosítása – ha tényleg az egészségügy javítása a célunk, nem pedig a magunk altatása és porhintés a közönség szemébe – nem jelentheti a gyógykezelő orvosok egy csapásra való államosítását. Az orvosok államosításának is megvan, a helyes és természetes útja. A közegészségügyi intézkedések megtételéhez és keresztülviteléhez, a betegségek megelőzésének munkájához kell az államnak lassanként az orvosok egy tekintélyes számát alkalmazni – őket államosítani. Ami pedig a gyógyító munkát illeti, azt legnagyobbreszt gyógyintézeteknek kell átvenni. A tudomány fejlődésével mind általánosabban fognak a betegek a kórházak, illetve jól felszerelt Rendelőintézetek stb. igénybevételére szorulni. Ahogy mind jobban és jobban fogjuk megismerni a szervezet működését, ahogy mind kisebb és kisebb részletekig fogunk behatolni az egyes beteg szervek működésének ismeretébe, úgy mind komplikáltabbakká fognak válni a vizsgáló és gyógyító eljárásaink. Hiszen az orvosi ténykedések jó része már ma sem végezhető a beteg lakásán. Így az összes sebészeti, nőgyógyászati, fülészeti, gégeészeti stb. betegségek már ma is csak gyógyintézetekben kezelhetők. De az u. n; belbetegek is jórészt gyógyintézeti ápolást igényelnek. A fejlődés iránya kétségtelenül az, hogy a betegek helyesebb és gyorsabb gyógyításhoz jutnak, ha bajukkal gyógyintézeteket keresnek fel. Így a gyógykezelő orvosok egy nagy része is előbb-utóbb kórházi – közszolgálati – orvos lesz és ezáltal még tovább log csökkenni a magánygyakorlatot űzők száma. A betegek egy része a közegészségügyi hatóságok intézkedései folytán fog kórházba jutni: mint a fertőző betegek és a fertőző állapotban levő nemi bajosok, másrésze betegsége természeténél fogva kell, hogy kórházat keressen fel; az orvosok pedig szívesen fogják feladni a magánygyakorlat terhes és leginkább szükségkép tudománytalan pályáját, ha egy kórházi alkalmazás nekik megélhetésük mellett a tudományos dolgozás lehetőségét is nyújtja.

Az orvosok államosítása nem az útja, hanem a következménye lehet csak a helyes egészségügyi politikának ha egyszerre történik, nem segít inkább ront egészségügyi állapotainkon (amellett, hogy a Pártos-féle módon nem is keresztülvihető), ha a szükséges egészségügyi reformok kapcsán következik be, végső eredményében egy magasrendű egészségügyi ideál megvalósulását jelzi. Az egyes helyeken momentán meglévő orvoshiányon, a betegség esetére való biztosítás hibáin stb. sokklat kisebb megrázkódtatással járó reformokkal gyorsabban és alaposabban lehet segíteni.

Storfer A. József: Psychoanalysis ante portas!

De lássátok csak,... az emberi intellektus ha először tudomására jut a világ ama nagy titka, mint rémül meg az enormitáson... mert annyira elidegenedett önmagától, hogy... azt a poenitenda origót nem ismeri többé és a tiszta, tehát ártatlan megismerés szempontjából megiszonyodik tőle,

Schopenhauer

»Boszorkányokról, minthogy nincsenek! semmi szó se essék!« A tudomány nyárspolgára, rémeket ha lát, mellére szökő démonokat, hazajáró lelkeket, kiket rég a közetek alatt vélt, magára húzza fogvacogva a paplant. Ha meg a nyugtalan éjjelt átélte, a barátságos nappali fény simogató keze alatt föltápaszkodik benne újra a »realitás«, fölépíti újra a doktrinár fölény Potemkinfalvait és megvetéssel és dühvel ostorozza az »egyptomi álmoskönyvek« tudománytalanságát. Egy klasszikus, görög ügyvédről őrizte meg a hagyomány, hogy, midőn egy ízben az egész hallgatóság tapsolt neki, azt mondotta: »Most biztosan valami ostobaságot mondtam.« Freud pszichoanalíziséről is azt lehet mondani: az, hogy, tanait a tudomány és a művelt közvélemény oly heves ellenzéssel és visszatetszéssel fogadta, nem bizonyít ugyan tanai igaza mellett, de hogy ha a pszichoanalízis nem talált volna arra a heves ellenállásra, akkor az kétségkívül önmagában is cáfolat lett volna ellene. Óh, az természetesen igen antipathikus hangvilla amely a lélek legszebb akkordjaiból ki rezegetti a szexualitás alaphangját. Sokáig minden lealacsonyítása a léleknek, amelyről jó hinnünk, hogy birodalma csak a köldöktől fölfelé kezdődik.

Az egyetemeknek védekezése a pszichoanalízis ellen Odysseus ravaszságára emlékeztet, aki, mikor hajója a bűbájos énekű szirének felé közeledett, evező embereinek; fülét bedugatta, magát pedig az árbochoz köttette. Az alantas tömeg nem jó, ha meghallja a csodás dallamot. Az csak evezzen, evezzen ütemben. Önmagukat meg a tudomány hajóskapitányai nem igen féltették a varázstól, mert tudták, hogy őket a gondolat tunyaságának és gyávaságának sok régi köteléke láncolja a hajójukhoz.

Mégis: a védekezés dinamikájában vannak »folytonossági hiányok« is, a védekezésnek határok szabattak az idő által. Minden ellenállás dacára is a külföldön számos helyen »egyetemképes« lett a pszichoanalízis. Magyarországon az egyetem reform teszi most aktuálissá a pszichonaltika tanszék kérdését. Tudván, hogy a tudomány utolsó instanciái előtt nem kell pecsétet venia legendit felmutatni és hogy egy tudományos tannak; a létért való küzdelmében végső eredményben leghathatósabb fegyvere annak belső igaza, a magyar pszichoanalitikusok nem igen törődtek avval, vajjon a tudomány hivatalos hierarchiája még; mindig indexen vezeti-e őket, avagy nem. A budapesti egyetem négyszáz orvostanhallgatója megunta azonban, hogy az egyetemen kívül kell módját keresniök annak, hogy Freud tanaival megismerkedjenek. Aláartak négyszázan egy memorandumot, amelyben pszichoanalitikai tanszék felállítását kívánják. A tanszabadság nemcsak a tanítás szabadsága, hanem a tanulásé is. Ha négyszáz medikus meg óhajtja tanulni a pszichoanalízist, akkor nincs az az egyetemi tanács, vagy az a közoktatási miniszter, aki ezt nekik meg tudná tiltani. Csak arról van szó, vajjon az egyetem fogja-e a jövőben a pszichoanalízis megismerésének lehetőségét nyújtani azok számára, akik e tannal tudományosan foglalkozni nyilván el Vannak tökévelve. Most, amikor a kormány hozzálát ahhoz, hogy megfelelően kiegészítse a csonka tudományegyetemet, amelyből annyi fontos tudományág van most kirekesztve, hogy az »universitas« nevét csak a *loeus la non lucendo* elvénel fogva érdemelheti meg, remélni lehet, hogy a pszichoanalízis is be fog vonulni rövidesen öt megillető helyére.

FOLYÓIRATSZEMLE

Huszdik Század 1919 január-februári számában Podach és Vértes a társadalmi fejlődés iránya címen írtak tanulmányt. A kommunizmus gyakorlati megvalósításának lehetőségeit igyekeztek megadni és az olvasó azt várja, hogy konkrét javaslatokat kap a bolsevizmus mint átmeneti állapot megvalósítására és ehelyett kapja a bolsevizmust s mint átmeneti javaslatot a kommunizmusához. Ez azonban ma, midőn Lenin, Bucharin, Radek írásai magyar nyelven is közkezen forognak, nem mondhat sok újat. Nem kapunk megnyugtató választ a legfontosabb kérdésekre. Mi garantálja a szovjetet szakképzettségét, mi pótolja a munkamegosztás előnyeit az adminisztrációnál, mi nyugtat meg az irányban, hogy a proletariátus a szovjeteket kontrollálja? Lehet-e a mai kész szervezeteket proletárganizmusokká átalakítani, van-e módja annak, hogy a mai bürokrácia kapitalista összefüggéseit kiirtsuk? Mi a módja a gyűjtő és szétosztó szervezetek kiépítésének, hogy a titkos kereskedelemre szükség ne lényen? Mi a munkafegyelem megteremtésének a módja? Milyen eszközökkel lehet a szellemi munkásokat a szocializmusnak megnyerni? Hogyan lehet a proletárszegénységet megszervezni a közös termelésnek alapján, különös tekintettel arra, hogy a földosztás jelszavával már fanatizálták a népet? Hogyan lehet a szocializmusra nézve katasztrófális földosztást elkerülni? Mi a jelentősége a szocialista társadalom edikálásának? Milyenek Magyarországon az erőviszonyok és kilátások? Mi az építő a bolsevizmusból, ami már ma megvalósítható és ami ellen kicsiny az ellenállás? Mindezekre nem kapunk választ ebben a nagyon szellemesen, a nehézségek elől kedves naivitással kitérő tanulmányban, melytől azt várjuk, hogy egy konstruktív szocialista vitának lesz a megindítója. Kinszki Imre „Szükséglet, alkalmazkodás, fejlődés” címen a kvalitatív jellegű alkalmazkodás és a kvantitatív átalakulást jelentő fejlődés feltételeit ismerteti. Antal Frigyes iparművészeti kultúráról ír. Szemlék és jegyzetek rovatban Farkas Geyza a munkekerülés lelkijárványa ellen a kényszer helyett és kötelességre hivatkozás helyett az értelemhez szólást, a kollektív önzés felébresztését látja helyes módszernek. Ezt optimizmusnak tartjuk, tekintve a proletárbizalmatlanságot minden állami propagandával szemben és az állam teljes kompromittáltságát. Nem értelemhez szólás, hanem demonstratív cselekvés segíthet ezen, melynek módoszatai külön cikkbe tartoznak. A földkérdéssel több jegyzet foglalkozik, Kuthi Sándor a vidéki városok háború utáni pénzügyeiről ír. A kortörténeti jegyekben érdekes Schweitzer Pál fejtegetése elvhűség és végcél programról. Rendkívül gazdag Szemle és könyvismertetés rovat zárja be a számot.

Az *Internacionálé* február elsejei kettős számának legkiemelkedőbb tanulmánya Hevesi bevezető cikke, melyben indokolja, hogy miért lett a lap a kommunista párt hivatalos tudományos folyóirata. Éles kritika tárgyává teszi a magyar szociáldemokrata párt taktikáját, különösen a januári sztrájk-tól a forradalomig. Ugyancsak Hevesi ír a kommunizmusról, mint termelési szükségyszerűségről, mely gazdasági rend egyedül vezethet ki a termelés csődjéből. Közli továbbá Lenin válaszát Kautskynak. A lap tanulmányai nívósak és érdekesek.

Minden cikkért szerzője felelős.

Felelős szerkesztő és kiadó: Polányi Károly

Szerkesztőség és kiadóhivatal: V., Váci-körút 33.

Kiadóhivatali órák: minden hétköznap d. u. 5-9. Szerkesztőségi órák: csütörtök este 6-8.

„HELIOS” SAJTÓIPARI ÜZEM, V. FALK MIKSA-UTCA 26-28.